

'Mellem Marx og Fremtiden'

- en samstilling af Kritisk Psykologi og
Empowerment, og den mulige brug i
Gaderummet

Institutioner under forandring

Forfattet af:

Gruppe 7

Morten Lyng, Per Andersen, Bo Falkenskov, Maiken Gravlund & Jesper Hauschildt

Gladsaxe Seminariet 2006

Årgang 04B

Vejleder: Jens Willer

Indholdsfortegnelse

<i>Indholdsfortegnelse</i>	<i>1</i>
<i>Indledning</i>	<i>3</i>
<i>Problemformulering</i>	<i>3</i>
<i>Metode</i>	<i>4</i>
<i>Præsentation af Gaderummet</i>	<i>4</i>
<i>Marxismen</i>	<i>7</i>
<i>Kritisk Psykologi</i>	<i>11</i>
<i>Gaderummet og det øvrige sociale arbejde</i>	<i>20</i>
<i>Empowerment</i>	<i>24</i>
Forståelse af begrebet	25
Menneskesyn	27
Magt	28
<i>Udviklingsarbejde i Gaderummet</i>	<i>29</i>
<i>Diskussion/Evaluering</i>	<i>36</i>
<i>Litteraturliste</i>	<i>39</i>

Indledning

Som led i vores uddannelse på Gladsaxe Seminariet har vi beskæftiget os med pædagogisk udviklingsarbejde, hvilket har ledt til et projekt om værestedet Gaderummet (GR).

Efter en længere vægelsindet periode, valgte vi at beskæftige os med institutionens egen profilering udadtil, og søge at finde redskaber til udvidelse af denne profilering, eftersom GR's økonomi er yderst trængt og profileringen er en væsentlig faktor i tildelingen af de økonomiske puljemidler. Vi har valgt, at fokusere på empowerment-teorien, som en mulig udvidelse af den teoretiske forståelse i GR.

Opgaven indledes af et afsnit vedr. metodevalg og indsamling af empiri, opfulgt af en præsentation af GR. Vi har valgt også at skrive en introduktion til marxismen, eftersom empowerment, via Paulo Freire, og Kritisk Psykologi (KP) er funderet ud fra Karl Marx tanker om fremmedgørende elementer i det kapitalistiske samfund. Derefter følger et afsnit om KP, som er den teoretiske forankring for praksis i GR.

Dernæst følger en sammenligning af GR med det lignende, øvrige sociale arbejde i samfundet, der leder over til et afsnit omkring empowerment.

Samstillingen af KP og empowerment tager vi op i afsnittet 'Udviklingsarbejde i Gaderummet' og fører dette fokus videre til diskussion og evaluering af vores projekt.

Problemformulering

'På hvilken måde kan det teoretiske idégrundlag i Gaderummet udvides, med henblik på en mere gunstig profilering udadtil; og kan empowerment ses som et muligt bud herpå?'

Metode

Vi har valgt, at dokumentere GR via kvalitative interviews. Interviewene fordeler sig på 6 personer – 5 ansatte og 1 bruger.

Interviewene tog sigte på at belyse de forestillinger og myter GR definerer sig selv ud fra og dermed evt. følgende problemstillinger. Dermed var det åbenlyst, at de skulle formes som kvalitative interviews, som åbner muligheder for at spørge dybere ind til de forestillinger, man måtte møde.

Tilgange til anvendt litteratur:

En metode til at få større indsigt i GR, deres praksis og idegrundlag, var at få et indblik i deres teoretiske forankring – kritisk psykolog (KP). Dette førte os videre til Marxismen som KP er funderet ud fra.

Dernæst har vi, bl.a. via vores undervisning, stiftet bekendtskab med begrebet 'empowerment', og fandt at der i dette sociologiske begreb, var mange lighedspunkter med KP og praksis i GR, og vi mente, at et nærmere studie ud i empowerment kunne lede til en større forståelse af praksis i GR og socialt arbejde generelt.

Vi har ligeledes brugt iagttagelser, som metode til at øge vores kendskab til stedet og dets brugere. Gennem flere længerevarende besøg, hvor vi bl.a. sad med ved møder og sludrede med brugerne, opnåede vi en større indsigt i husets myter og forestillinger og hvordan disse passer ind i den aktuelle hverdag i GR.

Sluttelig har vi indhentet dokumentation om GR fra bl.a. deres nyligt udarbejdede rapport "projekt indre lænke" – en 100 siders rapport om social fastlåshed blandt marginaliserede unge, GR's hjemmeside samt div. andre hjemmesider (bl.a. Københavns Kommunes).

Præsentation af Gaderummet

GR's egen betegnelse for stedet, er et socialpsykologisk fristed for unge.

Denne betegnelse dækker over et døgnåbent være- og bosted for hjemløse og andre marginaliserede unge, samt for såkaldte "normale" unge, som ikke har råd til at søge psykologhjælp, og/eller har dårlige erfaringer med det etablerede socialpsykologiske/psykiatriske system.

Til GR knytter sig den psykologiske rådgivning 'Regnbuen', hvor unge kan få gratis psykologhjælp, dette gælder både unge knyttet til GR, samt unge bosiddende udenfor GR.

GR har eksisteret siden 1996, og var en naturlig videreudvikling af praksis i Regnbuen, der har eksisteret siden 1985.

Initiativtager og grundlægger af hhv. Regnbuen og GR er Kalle Birck-Madsen, cand. psyk., som fungerer som stedets leder, på trods af en tilstræbt flad struktur med udligning af skel, ansatte og brugere imellem.

Her udover er der ansat 2 faste psykologer, 1 psykolog i løntilskudsjob, 1 socialpsykologisk filosof, 1 cand. Mag. i psykologi og socialvidenskab, og 6 studentermedhjælpere med 10-15 timer om ugen (5 psykologstuderende, 1 sociologistuderende), samt et varierende antal frivillige.

GR har til huse i en gammel købmandsgård på Nørrebro, der rummer 1000 m² samt en 600 m² stor kælder.

Som nævnt har GR døgnåbent, hvortil skal nævnes at stedet om natten fungerer uden personale, og dermed håndteres evt. konflikter af de unge selv. Stedet er opdelt i et "bruger" afsnit med adgang til computere, dagens aviser, køkken, øvelokale, bibliotek, badeværelser mm, samt et "boer" afsnit, der består af sovesale og mindre soveværelser, hvor det er hensigten at kun de der bor i GR færdes. Der er dog ikke aflåst de pågældende steder. Derudover er der en stor åben gård, der benyttes til div. aktiviteter.

Hovedparten af de unge der benytter stedet er mellem 18 og 30 år, dog ses unge ned til 14-15 år, og ligeledes ældre "unge" - ofte mennesker med tidligere tilknytning til GR.

I gennemsnit bor omkring 25-30 unge permanent i GR, mens mere end 75 benytter stedet dagligt, og flere hundrede i løbet af en uge.

Derudover er der ca. 60 udefra kommende unge, der går i et psykologisk forløb i rådgivningen, hvor af længden varierer fra enkelte samtaler til måneder, endsige år. I nogle sager vil der være et samarbejde Regnbuen og GR imellem. Dette er dog langt fra altid tilfældet.

Eftersom brugerne kommer med vidt forskellige baggrunde og behov, spænder arbejdet for de ansatte vidt. Ofte har de unge et langt forløb, indenfor den etablerede psykiatri, bag sig, med skiftende bosteder, psykologer, psykiatere, socialrådgivere, pædagoger, fængselsvæsen etc.. Dette udmønter sig, for personalet, i kontakt til de enkelte instanser, og støtte af brugeren i hans/hendes kontakt med disse.

Herudover er der, med udgangspunkt i den enkelte bruger, en uendelig række af individuelle behov, drømme og ønsker der søges udviklet. Alt fra iværksættelse af skoleforløb, kørekort og lærepladser til støtte til anskaffelse af lejlighed, flytning mv.

GR er funderet på et kritisk psykologisk idégrundlag og bygger på åbenhed og gennemskuelse, og en høj grad af medbestemmelse og brugerstyring, hvor det direkte arbejde foregår på brugerens præmisser, og ikke på den ansattes. Disse principper medfører at brugerne er beslutningstagere og så at sige har magten i GR.

Ligeledes varetages den daglige vedligeholdelse, indkøb, oprydning mm. af den faste stab af bosiddende brugere, hvor ugentlige møder fungerer som et felt for uddelegering af opgaver, diskussion og konfliktløsning. Stedet lægger desuden vægt på, at der skal være plads til alle - særligt de, der ikke har kunnet tilpasse sig de etablerede bo- og væresteder, og derfor er udelukkede fra lagt de fleste sociale og samfundsmæssige sammenhænge.

I kraft af stedets strukturering vedr. åbenhed og rumlighed, eksisterer der ingen visitation til stedet, hvilket medfører at man i bogstaveligste forstand blot kan slå sig ned og flytte ind!

Dog understreges det at hårde stoffer ikke er accepteret i GR, hvorfor man som misbruger af disse stoffer må være villig til at bruge GR som nedtrapningssted.

Hash ses derimod som et legalt rusmiddel, og som et "sundere" alternativ til psykofarmaka.

Med udgangspunkt i GR rapport 'Projekt indre lænke', synes GR at varetage følgende funktioner i den daglige praksis: Et terapeutisk kollektiv, en kammeratskabsgruppe, et refugium, et udvidet hjem, et informationssted, et anerkendelses/identitetsskabende sted og et aktivitets-/lærested.... Den generelle metode er, at bidrage til at opbygge en ramme, nogle betingelser, et sted, hvor man på lige fod med andre og på egne præmisser kan være med til at præge indhold og udvikling.'

Marxismen¹

Karl Marx(1818-1883) – tysk historiker og filosof.

Marxismen opstod med Karl Marx´ tanker og skrifter omkring det klassesdelte samfund - kapitalens og samfundets dialektiske påvirkning. Hans tanker handlede om at frigøre arbejderklassen i alle lande for dets lænker gennem oplysning om kapitalens klasseopdeling og virkemidler.

Marx levede et aktivt politisk liv, som både taler og tænker for sine socialistiske, til tider revolutionære, ideer. Han voksede op i tyskland, men måtte gå i landflygtighed grundet sine skrifter og opholdt sig herefter et par år i Paris og Bruxelles, men endte i London, hvor han blev til sin død. Han efterlod bl.a. det ufuldendte værk "das kapital" som stadig i dag står som et af historiens store værker.

¹ Afsnittet henter inspiration fra 'Psykologiske Retninger', 'Socialistisk Revy, nr. 6 s. 26 august 1998' og www.marxisme.dk

Marx var "opdageren" af den menneskelige histories udviklingslov – at et folks økonomiske udviklingstrin til enhver tid danner grundlag for dets stats, rets, kunst og religionsudvikling, hvilket det derfor også må forklares udefra.

For at forstå Marx må man forstå den samtid, han levede i. Han voksede op og levede i et Europa under hastig udvikling fra landbrug til industrialisering. Han så landarbejdere valfarte til byen for at blive "fabrikskvæg" for overklassen og her så han hvordan arbejderne blev udbyttet, hvilket han formulerede i 3 overordnede principper:

- den materielle basis – redskaber og maskiner som anvendes til produktion af varer som kan sælges for en merværdi - profit
- den ideologiske overbygning – den herskende classes religiøse, politiske og juridiske opfattelser eks. Ejendomsretten
- mellem materiel basis og ideologisk overbygning dannes en vekselvirkning hvor, når den materielle basis udvikles, nedbrydes den ideologiske overbygning (f.eks. gennem revolution) og opbygges på ny og vice versa

Merværdien er et af Marx' begreber, som handler om at arbejderens er tvunget af kapitalisten, til at sælge sin arbejdskraft billigere end sin egentlige værdi, som ligger i profitten. Arbejderens bliver på denne måde tvunget til at "blive i sin klasse", da hans løn på denne usynlige måde vil blive reguleret til at befinde sig på et eksistens minimum, og han derfor vil være nødt til at arbejde sig ud af sine eksistensbehov (mad, klæder, bolig osv.). – han bliver altså nødt til at sælge sin arbejdskraft til højstbydende, hvormed arbejdskraften er blevet en vare, som alle andre varer på et marked med udbud og efterspørgsel.

Kapitalisten ejer produktionsredskaber og råstoffer samt den givne mængde arbejdskraft, han har købt af lønarbejderens. Han ejer altså dermed også produktet, som han kan sælge med profit. En stor del af lønarbejderens liv

bliver altså solgt som en vare på et marked, hvor lønarbejderen ikke har nogen indflydelse.

Marx indså at en omformning af samfundet blev nødt til at komme fra en forenet arbejderklasse – Han påpeger et uløseligt konfliktforhold mellem arbejder og kapital. Kapitalisten vil have mest muligt arbejde for mindst mulig løn, mens arbejderen vil det stik modsatte. Det er i dette konfliktforhold at kapitalens svage punkt ligger – afhængigheden af arbejderne. Den vestlige kapitalisme kører efter principper som "større, bedre, hurtigere" og "mere vil have mere" og har på denne måde brug for en stadig større arbejderklasse. Denne afhængighed giver arbejderne en betydelig magt i forhold til at ændre samfundet – hvis de da ellers kan og vil stå sammen.

At en revolution skal komme fra arbejderklassen er samtidig en forudsætning for nedbrydningen af klasseskellet. Arbejderen har i modsætning til kapitalisten ikke nogen klasse under sig, som han skal leve af. Et klassefrit arbejdersamfund vil altså være et samfund, hvor det er de samme mennesker som kontrollerer og udfører arbejdet.

Staten regulerede at kapitalisten havde et rimeligt stabilt marked, men samtidig at arbejderen ikke udnyttedes hårdere end nødvendigt. På denne måde sikrede staten opretholdelsen af det kapitalistiske system – og det gør den stadig... men de virkelige beslutninger bliver taget på direktionniveau – det er overklassen som sidder på pengene og dermed magten. Koncerner og store virksomheder er med til at tegne fx kultur og uddannelses politik – fjernsyn, div. medier og reklamer er købt og ejet af overklassen og definerer herigennem hvad der er vigtigt og hvad det gode liv er for os... og vi får oven i købet en masse valgmuligheder – inden for kapitalens rammer forstås.

I dag er de synlige skel mellem over- og underklasse(stat og individ) blevet mere usynlige – gamle ordsprog som "du må yde før du kan nyde" osv. er

blevet til indre normer og vinder/tabber samfundet skaber i dag over og underklassen – herigennem individualiseringen. Retten til at definere sig selv er blevet den benzin vi så at sige putter i kapitalens motor.

I takt med at kapitalen spytter flere og flere varer ud, bliver arbejderne mere og mere forbrugsorienterede og materialistiske – selvrealisering og materialisme er blevet målet med livet ifølge reklamer og div. medier (som ejes af overklassen), og på denne måde er vi til dels blevet selvregulerende i forhold til at opretholde den kapitalistiske form.

Når livsgrundlaget på denne måde bliver materialistisk orienteret i stedet for subjektorienteret og det samtidig er svært at gennemskue, vil det enkelte menneske føle sig fremmedgjort og frustreret over verden, hvilket i værste tilfælde kan føre til div. psykoser og psykiske lidelser.

Efter Marx' død er marxismen blevet brugt og misbrugt i mange sammenhænge. Den bliver ofte forvekslet med den totalitære og diktatoriske Marxisme - Leninisme som opstod med Lenins skrifter, og som Stalin senere ophøjede til den rette lære i den kommunistiske bevægelse. Marxismen er også blevet brugt indenfor flere forskellige psykologiske og pædagogiske retninger til at forklare menneskets fremmedgørelse over eget liv. Det er i denne fremmedgørelse at bla. KP og Paulo Freire henter sin samfundsopfattelse og sit individsyn. Det er altså ikke i individet, at problemet ligger, men i individets samfundsmæssige relationer og muligheder for at agere i verden – med andre ord ligger problemet i hele samfundsstrukturen, som med sin klassesdeling og massive materialistiske indoktrinering vil blive ved med at spytte udstødte og psykisk syge mennesker ud i en lind strøm. GR er funderet ud fra KP og modtager disse mennesker... i en lind strøm, men hvordan skaber man så en praksisdel ud fra dette problematiske forhold til det bestående kapitalistiske samfund. Det ligner umiddelbart et dilemma – på den ene side en teoretisk basis, som ser en ny samfundsorden som den eneste måde at blive problemerne kvit, men på den anden side agerer "skraldemand" for selv samme system som producerer problemerne.

Kigger man indenfor i GR, ser man bl.a. en politisk bevidstgørelse (opdragelse) gennem politiske møder og foredragsvirksomhed. Det er måske her igennem at praksis foregår – altså oplysning om kapitalens virkemidler i forhold til subjektets handlerum eller mangel på samme.

"Marx' forestilling om arbejderklassen som den revolutionære klasse er tit blevet misforstået. Mange progressive har haft som udgangspunkt, at Marx satte arbejderklassen i centrum, fordi arbejderne var de fattigste og mest undertrykte i samfundet. Men, siger man så, i dag har arbejderne rettigheder og gode lønninger - nu gælder det om at hjælpe samfundets udstødte.

Med dette udgangspunkt ender socialistisk politik med at dreje sig om små reformer og forlig som Pinsepakken, der dybest set handler om omfordeling fra de højestlønnede arbejdere til de lavestlønnede, men ikke rækker en tøddel ved magtforholdene i samfundet.²

Kritisk Psykologi

KP er en marxistisk funderet helhedskonception om empirisk subjektivitet³, med udgangspunkt i Vygotsky og A.N. Leontjevs kulturhistoriske skole.

En holistisk opfattelse af mennesket, baseret på den historiske udvikling af menneskets personlige/psykiske egenskaber i samfundsmæssig kontekst.

Den så kaldte kulturhistoriske skole blev grundlagt af Vygotsky omkring 1930, og søgte på baggrund af, og i tråd med marxismen, på videnskabelig vis at udvikle en række psykologiske grundbegreber for en marxistisk psykologi.

Særligt begreber som 'virksomhed', 'tilegnelse af bevidsthed og 'behov' blev grundlaget for Vygotskys elev Leontjevs videre systematiske arbejde.⁴

² Johansen, s. 26

³ En holistisk opfattelse af mennesket, baseret på den historiske udvikling af menneskets personlige/psykiske egenskaber i samfundsmæssig kontekst.

Den kritiske psykologi har sit udspring i slutningen af 1960'erne, hvor samfundsudviklingen var med til at sætte fokus på et opgør med den almene borgerlige psykologis opfattelse af mennesket som isoleret individ under fremmede samfundsmæssige livsbetingelser, samt den borgerlige psykologis studie af menneskets psykiske funktioner som enkeltstående og adskilte aspekter.

KP er en omfangsrig historisk, logisk rekonstruktion af menneskets udviklingshistorie, med fokus på de tidlige naturhistoriske former, som går forud for udviklingen af de psykiske funktioner, så som tænkning, bevidsthed, sprog, motivation, iagttagelse og indlæring. Den er et studie af det konkrete levede liv, og af menneskets handling, som muliggør dets overlevelse og udvikling i og af dette liv.⁵ Herved forvandles psykologien til en videnskab om levende individer, og de indbyrdes forbindelser, hvorigennem de psykiske funktioner i handlingen bestemmes.

Resultaterne af dette arbejde sammenfattes senere i en subjektkonception, der afbilder individuelle subjekters erfaringer, forholdemåder og handlegrunde i relation til deres livsforhold. Der arbejdes altså ud fra *"en helhedskonception, der omhandler den samlede samfundsmæssige formidling af individets liv, uden at tabe de mangfoldige måder af syne, hvorpå individuelle subjekter umiddelbart erfarer deres liv og forholder sig til det."*⁶

Dette forstås som empirisk subjektivitet. I GR er denne synsvinkel gennemgående..

IP: *"[...]livsbetingelser er meget større end en selv og afhænger af helt andre systemer, af niveauer ud i samfundet."*

Det enkelte menneske, forstået ud fra en given samfundsmæssig kontekst, bliver således omdrejningspunktet i KP, hvor samfundet ses som en

⁴ Karpatschop, 1981

⁵ Dreier, s. 51

⁶ Dreier, s. 111

overgribende handlesammenhæng, med en samlet betingelsesstruktur (eksempelvis vedtagne love, uddannelsesstruktur, normer og værdier) af betydninger for hvad der må gøres for at reproduktion af samfund samt individer kan finde sted.

For hvert enkelt individ fremstår et udsnit af betydningsstrukturen som en struktur af **objektive handlemuligheder**, individet, i sin egen særlige livssituation, kan benytte sig af for at tilfredsstille sine behov for reproduktion, udfoldelse og udvikling. Hvilke af disse handlemuligheder individet vælger at gribe fat i, afhænger af, hvordan det forbinder sin egen individuelle udvikling og reproduktion med den samfundsmæssige.

Dette forudsætter, at jeg'et bevidst, i større eller mindre grad og på forskellig vis, kan forholde sig til sine samfundsmæssige handlemuligheder idet *"at bevidsthed for det enkelte subjekt grundlæggende set er en mulighed, men at denne mulighed på den anden side er en objektiv samfundsmæssig nødvendighed for at et omfattende samfundsmæssigt liv kan reproduceres."*⁷

Det enkelte subjekts objektive handlemuligheder har igen betydning for dets **handlegrunde**, forstået således, at individets erfarede viden om betydningen af sine handlemuligheder i forhold til opfyldelse af sine behov og interesser afgør sine handlegrunde!

Jeg fødes ind i bestemte objektive sammenhænge, og i min handlen, gør jeg brug af givne sammenhænge og muligheder - jeg ændrer dem og skaber nye sammenhænge. Mine samlede subjektive forudsætninger for at gøre dette, udgør min såkaldte **personlige handleevne**⁸.

Den personlige handleevne er det, der gør det enkelte menneske i stand til at leve under givne omstændigheder. Ved at råde over omstændighederne som midler til tilfredsstillelse af behov, skaber denne handleevne et subjektivt råderum betinget af tidligere erfaringer, samt foregribende vurderinger om fremtidige mulige råderum set i erfaringens lys.

Dette råderum er det, der søges udvidet i GR's terapeutiske praksis...

⁷ Dreier, s. 112

⁸ Dreier

IP: *"[...]at kunne leve et liv ud fra selvbestemte præmisser, at man ikke lever under fremmedbestemte forhold, men man tænker det jo aldrig på den måde at man har fuldstændig kontrol over sin egen livssituation, at det bliver enten har man ikke kontrol, eller også har man fuldstændig kontrol, men at man kan have del i rådigheden over relevante livsforhold og livsbetingelser... At man kan udvide sin egen mulighed for at have indflydelse på og råde over egne livsforhold."*

Dette muliggør selvrefleksion og selverkendelse, gennem at sætte sig rekonstruerende ind i 'hver mit forhold'⁹ til min handlesammenhæng. Den kritiske psykologi fremhæver *"at subjektet altid befinder sig i en umiddelbar objektiv situation på et særligt sted i det samfundsmæssige liv", og at dens begreber skal "hjælpe subjektet med at finde sig selv der hvor det befinder sig, og med at orientere sig der ud fra."*¹⁰

Subjektets individuelle perspektiver og ståsteder ses altså i relation til, og under indflydelse af, konkrete samfundsmæssige forhold, og skal forstås i samspil med disse for at muliggøre udvidelse af den personlige handleevne

I sin bog Psykosocial Behandling, fremhæver Ole Dreier vanskeligheden i, at konkretisere hvad det reelt er terapeuten *gør* i den psykologiske praksis, hvilket ligeledes har gjort det vanskeligt at beskrive for noget af personalet i GR. En af psykologerne udtaler bl.a.:

IP: *"Min holdning er at KP er meget højtflyvende! Den giver et menneskesyn bagved, og nogle perspektiver, men helt konkret, hvad gør man når man sidder og snakker med et menneske, de her redskaber som alle snakker så meget om, det giver den KP sådan set ikke rigtig nogle bud på, den er meget lidt konkret, jeg synes det er svært at få øje på praksisanvisninger [...] men*

⁹ KP term vedr. egne psykologiske funktioner ifht. opfattelse af sociale relationer.

¹⁰ Dreier, s. 114.

det at, og det kan jeg da godt mærke at man skal tage sig selv i, at man ikke har ambitioner på folks vegne, man ser ikke personen som isoleret, men man tænker det større, man har mulighed for at gå ind og se på de betingelser personen så lever under, man møder ikke en diagnose, man møder ikke et misbrug, det synes jeg er en væsentlig forskel fra den almene psykologi."

Det leder måske i højere grad tankerne hen på et bestemt menneskesyn, samt hvad psykologerne forsøger at **afstå** fra at gøre!

For at kunne udøve tilstrækkelig terapeutisk praksis, synes det at være af (logisk) afgørende betydning, at formå at definere sin egen terapeutiske rolle i denne interaktion.

KP er et opgør med den almindelige tanke om psykologen, som individuel ekspert i den andens liv. Et opgør med terapeuten, som en personifikation af bestemte teknikker og begreber, der alene og egenrådigt skal kunne helbrede klienten - og hvis dette mislykkes, ja så rettes skylden enten mod klientens terapiresistens, terapeutens personlige utilstrækkelighed eller forkert anvendt terapiteknik (der evt. kan afhjælpes ved brug af en "bedre").

Den kritiske psykologi fremhæver vigtigheden, for terapeuten, i at bevidstliggøre egne handlemuligheder og subjektive råderum. På samme vis som klienten, ses terapeutens råderum i terapien, influeret af samfundsformidlede arbejdsammenhænge - altså objektive betydningsstrukturer. Det være sig terapikoncepter, samfundsmæssige sprogformer om den terapeutiske praksis, ideologier og konsekvenser. Disse omfattende betydningsstrukturer er selvfølgelig umulige for den enkelte terapeut at overskue, endside gennemskue, hvorfor den individuelle bevidstliggørelse af handlesammenhænge bliver en selektiv og begrænset tankemæssig gengivelse af de objektive betydningsstrukturer, som influerer på netop den enkeltes handlesammenhæng, og hvilke er en forudsætning for den enkeltes terapeutiske praksis. Den enkelte terapeut må altså, i stil med

klienten, udvikle en subjektiv handleevne i forhold til at kunne udvide sine handlemuligheder i sin samfundsmæssige terapeutiske praksis.

Interviewer: *"Vil du sige, at I kan sige jer fri for at dømmе og moralisere?"*

IP: *"Jo, det synes jeg egentlig godt vi kan, men altså, så bliver det hvor man har det medreflekteret, man reflekterer sin egen vurdering med... Man tænker ikke inden for normative rammer, man møder folk der hvor de er. Det synes jeg er meget kendetegnende for stedet."*

Dette synes selvfølgelig, men i følge Dreier er det langt fra den gængse opfattelse i almen praktiseret psykologi, hvor terapeuten og terapien fremstår som *"abstrakte usamfundsmæssige størrelser af individuel, interaktiv eller åndelig natur"* ¹¹

I udvidelsen af terapeutens handlemuligheder, samt ønsket om at bidrage til en udvidelse af klientens handlemuligheder, ligger en erkendelse af, at terapien må udforme sig som en interaktion terapeuten og klienten imellem. M.a.o. må der gives plads for klientens tænkning og handling samt et fælles ansvar for og rådighed over terapiprocesen, en såkaldt **intersubjektiv handlekonstellation**.¹²

Den relevante viden, mulighederne, opgaverne og de forskellige bidrags betydning er fordelt mellem subjekterne og sættes i relation til hinanden. Selv tankeopgaverne forhandles, organiseres, koordineres og bestrides intersubjektivt. Ingen opfatter, tænker og gør det hele.¹³

Det er altså tilstræbellesværdigt, at terapien præges af så stor en grad af åbenhed og gennemskuelighed som muligt! Fokuset må anses at være klientens udvikling af sin opfattelse af de indre sammenhænge i sine problemer samt muligheder for at overvinde dem.

¹¹ Dreier, s. 210

¹² Dreier, s. 223

¹³ Dreier, s. 224

Ofte er den almene terapeutiske praksis præget af skjulte dagsordener, hvor terapeuten på forhånd søger at kontrollere terapiens forløb, hyppigt ud fra diagnosticering og behandlingsplaner. Terapien præges da ofte af, at terapeuten søger at få klienten til at indse givne sammenhænge ud fra egne normer og værdier. Og i forsøget her på må terapeuten udøve en tankemæssig selvkontrol fra et ydre standpunkt, nemlig klientens. Forstået således at terapeuten, ifølge Ole Dreier, indenfor den almene psykologi ofte søger at analysere sig frem til hvorledes klienten opfatter terapeutens måder at forholde sig til klienten på, og samtidig søger terapeuten at fremstå således at klienten ikke gennemskuer dette forsøg på at påvirke og kontrollere denne, eftersom dette følgelig vil afstedkomme "uhensigtsmæssige" og ikke autentiske reaktioner fra klienten!

Dette er der ligeledes stor fokus på i GR, hvilket følgende udtalelse bekræfter:

IP: *"[...] Der er gennemsigtighed i det man laver, personalet sidder ikke og har en masse skjulte dagsordner, og beslutter hvad der skal ske med folk. Man må kunne sige tingene åbent."*

Det før nævnte inferno af tilslørede intentioner i ekspertisens navn, er i følge KP ikke blot manipulerende, men ganske enkelt uhensigtsmæssig og absurd (bl.a.) af den simple grund at terapeuten på ingen måde har kontrol over behandlingens overføring til klientens daglige sammenhænge, endsige har indsigt i den mangfoldighed af daglige sammenhænge klienten indgår i. Terapeutens handlinger og tænkning udgør blot en del af klientens handlesammenhænge, hvorfor et rent individuelt handleforløb bliver inadækvat og virkelighedsfjernt.

Eftersom terapeuten befinder sig i en sekundær position i forhold til klientens primære konfliktsammenhænge, må der altså finde en decentrering af tankeprocesser sted. Decentreringen må strække sig ud over terapien, og rekonstruere klientens tilstedeværelse, samt terapeutens indflydelse på

klientens middelbare steder.¹⁴ Dette følger for at udvide klientens/brugerens råderum:

IP: *"I Gaderummet synes der at være en større indsigt i den enkelte unges handlesammenhænge, forstået således, de unge der bor i GR samt benytter sig af terapien, på anden vis og i videre udstrækning er en del af terapeuternes daglige liv. Det er her i højere grad muligt at begribe forskellene i de unges daglige handlemuligheder, interesser, positioner og befindende samt de heraf opståede relationelle konflikter der samtales om i terapien. Det handler altså for terapeuten såvel som for klienten om at handle og tænke i sammenhænge ud over tid og sted, hvorved konflikten tænkes ind i samfundsmæssige handlesammenhænge."*

IP: *"[...] man tænker det psykologiske sammen med personens livssituation og prøver at hjælpe med at få løst de problemer, der begrænser vedkommende. Man tænker det udover den snævre ramme der hedder et terapilokale, og hvis du har brug for et eller andet, må du gå til din sagsbehandler, her kan vi kun beskæftige os med forholdet til din mor ha ha..."*

Den kritiske psykologi vil på marxistisk grundlag hævde, at det borgerlige samfund har skabt en kultur, hvor hvert enkelt individ må hævde sin særegenhed og eneståenhed, og søge at hævde sin almagt inden for sin samfundsmæssige afmagt, hvilket ofte medfører selvværdsproblemer, samt uhensigtsmæssige følelsesudsving mellem almagt og afmagt.¹⁵

Her ud over er diskursen i samfundet præget af et personlighedsfokus, hvor der sættes lighedstegn mellem individuelle evner og formåen og personlighed. Der er dog afgørende forskel på hvilke egenskaber det i samfundsmæssig handlesammenhæng findes betydningsfulde at besidde, og hvilke man helst skal være foruden: *"...de samfundsmæssige krav til individers adfærd giver os*

¹⁴ Dreier, s. 238-239

¹⁵ Dreier

målestokke til at vurdere personligheden. (Schmidt 1982,s.27)"¹⁶. Dette synes at være en fremherskende samfundsmæssig diskurs, hvilket logisk medfører stigmatisering af givne befolkningsgrupper, og kan lede til selvstigmatisering. Dette underbygges yderligere af følgende citat fra KP's marxistiske forskning: " ...at menneskelig individualitet og menneskelig personlighed i første række er objektivt samfundsmæssigt betingede. Ganske vist er individuel egenart givet på forhånd biologisk, men den præges og udfoldes samfundsmæssigt og antager først da sine specifikke humane kvaliteter og former"¹⁷

Dette leder videre til fællesskabets betydning i GR, hvor det enkelte individs udvikling og lyst hertil ses som en motivation opstået gennem fællesskabet. Et fællesskab, hvor mangfoldighed, tilstræbt ubetinget åbenhed og udligning af psykolog/bruger-magtforhold fremstår som en modpol til de samfundsmæssige personlighedsdannende normer og værdier.

Individet mødes her af et fællesskab der oprigtigt og inkluderende støtter op om det enkelte individ, således at forstå:

IP: *"[...] på samme måde som en community psykologisk intervention, er det det sociale der skaber grundlaget for at den enkelte kan blive stærk... GR er bygget op som et fællesskab, det er det der er styrken, man prøver at skabe et rum hvor folk kan identificere sig med nogle andre, hvor de kan føle sig trygge, på lige vilkår, også selvom man ikke har de samme forudsætninger når man kommer ind, man blander ressourcestærke og mindre ressourcestærke på den måde ...de gamle brugere der har boet i GR, men som er kommet videre og har fået arbejde el. kommer stadig i GR, og de er jo kulturbærere, en kæmpe ressource, fordi de netop overtager den rolle personalet skulle have. Det gør en kæmpe forskel, når det er nogle ligeværdige, der opdrager på en i stedet for en ansat... En indirekte intervention, at skabe sammenhænge hvor man*

¹⁶ Dreier

¹⁷ Dreier

skaber fællesskaber som et udgangspunkt for at blive styrket i sig selv, lære at tage del i en sammenhæng, og udvikle forudsætninger for at kunne have relationer til andre mennesker, udvikling af forudsætninger i kraft af gruppen."

Gaderummet og det øvrige sociale arbejde

*Felix qui 'portuit 'rerum cog'noscere 'causus
Lykkelig er den som har kunnet lære tingenes årsager at kende
Virgil. Georgica II 489*

GR som institutionstype er muliggjort af regeringens politik omkring selvstyrende, statslig uafhængige og eksperimenterende institutioner, under økonomisk forvaltning via puljeordninger¹⁸. Denne politik udsprang i 1980'erne af en ideologi, baseret på samfundsvidenskabelige teorier og undersøgelser, om at civilsamfundet har en radikalt anderledes rationalitet end stat og marked, der gør det langt bedre udrustet til at tage sig af den stigende gruppe af marginaliserede, som synes at blive tabt i det statsligt etablerede behandlersystem. Det leder til regeringsdefinerede handleplaner omkring opdyrkning og motivering af det civile samfund, til udvikling af bl.a. græsrodsorganisationer og eksperimenterende institutionsformer.¹⁹

"De frivillige organisationers styrke ligger uden tvivl i, at de har nogle andre muligheder for at udvikle og afprøve nye ideer og andre arbejdsmetoder inden for den sociale område, herunder indtage en formidlerrolle mellem de lokale myndigheder og den enkelte borger, ligesom de kan fremstå som meningsdannere, inspirationskilder og fritstående kritikere. Vi må begynde at

¹⁸ Såsom SUM, PUF og SATS

¹⁹ Villadsen

se på frivillig arbejdskraft som andet end skruebrækkeri" (sammenslutningen af sociale udvalg, 1983).²⁰

Indeholdt i ideologien er også en forståelse af, at ligesom individet, der kommer i kontakt med systemet²¹ risikerer klientliggørelse, risikerer de uafhængige institutioner en lignede form for klientliggørelse, hvis de er i for stor kontakt med systemet – at de frivillige organisationer vil "bukke under" for presset fra en indtrængende markeds- og bureaukratikultur.

*"Man kunne ledes til at tænke, at de frivillige organisationer skulle holdes helt udenfor statslige initiativer, men en strategi om ikke at handle, er uforenelig med at opdyrke den frivillige sektors potentialer. Løsningen bliver projektorienteret støtte via puljeordninger, hvor lokale organisationer, projekter og ildsjæle stimuleres uden at binde dem fast i en permanent relation til offentlige myndigheder."*²²

Det sociale arbejde i GR synes at have store ligheder, i bl.a. menneskesyn, epistemologi²³ og ontologiske forståelser²⁴, med meget af det øvrige postmodernistiske sociale arbejde. Udtrykket 'postmodernistisk socialt arbejde' er hentet fra Kasper Villadsens bog 'Det Sociale Arbejdes Genealogi', hvori han pointerer, at udviklingen af det sociale arbejdes teorier op gennem 1980'erne og 90'erne har ledt til et diskursskifte indenfor forståelsen af socialt arbejde:

"Tendensen er, at den udstødte betragtes i sin umiddelbare fremtræden: Han anskues i nu'et frem for med udgangspunkt i hans fortid [...] Begreber om

²⁰ Villadsen

²¹ I forståelsen af systemet som staten og dens fysiske manifestationer: forvaltningen, behandlerens system etc.

²² Villadsen

²³ Erkendelsesfilosofi / erkendelsesteori. Psykologisk-Pædagogisk Ordbog.

²⁴ Læren om tilværelsens natur eller principper. Psykologisk-Pædagogisk Ordbog.

*årsag, determinans og strukturer afløses af begreber om relativisme, frie valg og empowerment. Klienterne er autonome enheder, der træffer frie valg."*²⁵

Dette spiller godt sammen med GR's teoretiske selvforståelse og praksis, hvor medbestemmelse og brugerindflydelse er centrale punkter i organiseringen. GR forsøger at facilitere et miljø med fokus på fællesskabet, hvor ønsket om læring og udvikling udspringer fra den enkelte, og hvor det sociale netværk ses som en primær faktor i individets motivation, identitetsdannelse og selvforståelse. Medarbejdernes fokus er derfor søgt bortvendt fra det mere klassiske syn på socialt arbejde, hvor målet er, at udvikle klienten til en produktiv samfundsborger – at udvikle hen imod normen. I stedet fokuserer de på at forbedre eller opøve nye kompetencer eller potentialer i den enkelte, der kan sprede sig via det sociale netværk, og dermed påvirke hele subkulturen.

Dette fokus på subkulturen som et positivt aspekt i klientens liv, frem for noget man burde fjerne klienten fra, er en tendens, der også er udbredt i mange af de væresteder, sociale cafeer, værksteder, klubber og lignende, som er etableret op gennem 80'erne og frem. Forståelsen af, at individets sociale netværk har en enorm indflydelse på dets opfattelse af livskvalitet, selvidentitet og verdensforståelse, medfører at fokus flyttes fra de klassiske udviklingsorienterede ideer om socialt arbejde, til fordel for ideen om "blot" at tilbyde en ramme for almindelig menneskeligt samvær og basal omsorg. For de fleste væresteder og sociale cafeer er det et udtalt princip at være ikke-behandlende og at afstå fra at bruge diagnoser, udarbejde handlingsplaner og stille krav om bestemte udviklingsforløb. ²⁶ Dette er også tilfældet med GR, som beskriver sig selv som ikke-behandlende og anti-pædagogisk og hvor *"Hjælp og forståelse, samt samvær med andre ligestillede betyder noget og gør en forskel."*²⁷

²⁵ Villadsen

²⁶ Villadsen

²⁷ www.gaderummet.dk/historie_html/h_frameset.html

Også Bent Madsens forståelse af socialpædagogik står i god harmoni med GR's praksis og ontologi. Han beskriver kernen i alle processor, der betegnes som integration og inklusion, som den kulturelle forankring, der skaber grundlag for social mobilitet og fleksibilitet. Han sammenligner individet med en linedanser, der har behov for fleksibilitet (i overført betydning: potentialer, kompetencer, værktøjer etc.) for at holde balancen på linen. Det kulturelle fællesskab - det sociale netværk af ligesindede - kan sammenlignes med linedanserens sikkerhedsnet, der skaber den nødvendige tillid for at frigøre de individuelle potentialer.²⁸

GR har som et af deres primære mål, at facilitere et støttende og vejledende socialt netværk, til individer i samfundet, der kan have glæde af et sådant netværk. De er meget fokuserede på, at al hjælp skal ske på brugernes præmisser og foranledning. Bent Madsen pointerer at normerne i det moderne samfund bliver mere og mere refleksive og at hele samfundet er præget af moralsk diversitet. Ingen gruppe kan være forpligtet til at underlægge sig en anden gruppes særlige normer, fordi det er blevet en ret at have sine egne normer.²⁹ Dette medfører, at ingen har patent på, hvad 'det gode liv' er!

"Det sociale arbejde udøver en magt, der konstant må navigere mellem 'respekten for den fremmede' og ønsket om at sikre velfærd og integration. På den ene side må de udstødte ikke fratages deres ret til at leve på måder, der ikke passer ind i 'normalitetsbillederne'. Ja nogle fremhæver endda, at disse livsformer kan have positive funktioner ved at fungere som provokerende modbilleder, der giver 'de normale' anledning til at reflektere kritisk over deres livsførelse [...] På den anden side er socialarbejderens opgave stadig at gøre en forskel til det bedre. [...] På den ene side fremstilles de udstødte som indehavere af en fremmedartethed, som skal have lov til at bestå. På den anden side gøres der i næste øjeblik en række overvejelser over, hvordan

²⁸ Madsen

²⁹ Madsen

fremmedheden kan elimineres eller modificeres. [...] Selv hvis den hjemløse eller narkomanen ikke ønsker at udtræde af sin livsform, kan han stadig opøve en kompetence indenfor denne.”³⁰

Denne del af den offentlige (pædagogiske) debat, bliver også afspejlet i personalegruppen i GR; men set ud fra deres eget perspektiv og dagligdag. Er det fx i orden at bruge sit liv på ingenting³¹, hvis det er det man vil? At ligge på en sofa og vegetere i årevis, hvis det er det man føler, man har behov for? Medarbejderne i GR giver udtryk for en refleksion over de etiske principper og normer, der styrer og påvirker deres arbejde og virkelighedsforståelse; en refleksion, der i den socialpædagogiske diskurs synes at være essentiel og ønskværdig; og de tilstræber en ligestilling i alle sociale relationer, som synes at bunde i en erfaring langt de fleste, der har arbejdet direkte med marginaliserede grupper, har gjort sig.

"Miljøarbejdet skal tilstræbe ligestilling gennem at forsøge at forstå subkulturens indhold på dens egen præmisser. Hvad er det subkulturen forsøger at meddele og synliggøre gennem sine særlige udtryks- og adfærdsformer?" Johannes Bertelsen, Leder af Sidegadeprojektet på Vesterbro, 1991.³²

Empowerment

Den samfundskritiske empowerment tager sit udspring i Paulo Freires frigørende pædagogik, og skal ikke forveksles med den neoliberalistiske minimalstats variant eller den social liberale (third way) variant.³³

³⁰ Villadsen

³¹ Med en forståelse af 'ingenting', som en normativ, negativ vurdering (af et individs handlinger).

³² Villadsen

³³ I denne opgave, har vi valgt, at fokusere udelukkende på den kritiske empowerment-tradition, og ikke beskæftige os med andre varianter af empowerment, for ikke at forvirre forståelsen yderligere.

Forståelse af begrebet

Det har vist sig, at empowerment-teorien er svært at oversætte direkte til dansk, og at begrebet dækker over så meget, at teoretikerne har vanskeligt ved at sætte et tydeligt ideologisk ståsted for empowerment. Der er da også meget at tage hensyn til, eftersom empowerment overordnet handler om mennesket og dets relation til samfundet – dvs. stort set alt, hvori mennesker er involveret.

Så hvad er empowerment? Ifølge bogen 'empowerment på dansk', tager empowerment sit udgangspunkt i "en kritisk forståelse af samfundet og et syn på magten, der både afspejler den ulige fordeling af ressourcer og troen på menneskers muligheder for at tilkæmpe sig mere magt over eget liv. Den er kritisk over for den herskende fordeling af magt, ressourcer og indflydelse og ser uligheden, der i disse år forstærkes, som udtryk for, at de kapitalistiske strukturer skaber, fastholder og forstærker menneskers ulige vilkår og muligheder for at påvirke udformningen af deres eget liv"³⁴

Lundemark Andersen, Brok og Mathiasen definerer empowerment som værende "*at opnå kontrol over de kritiske og afgørende faktorer, der holder mennesker fast i undertrykkelse eller afmagt, hvis de ikke har kontrollen.*" Andre definerer empowerment som værende en kollektiv tilstand; "*a theory concerned with how people may gain collective control over their lives, so as to achieve their interest as a group, and a method by which social workers seek to enhance the power of people who lack it.*" (Thomas and Pierson 1995). Rappaport har defineret empowerment som værende "*en proces hvor enkelte individer, grupper, organisationer og lokalsamfund skaffer sig magt over egen situation og engagerer sig i og anvender demokratiske beslutningsprocesser i lokalsamfundet i et forsøg på at påvirke egne livsbetingelser*".³⁵

³⁴ Andersen, 2000.

³⁵ Vincenti, s. 1

Der er som sagt mange definitioner på empowerment begrebet, og vi har, igennem vores empiri-indsamling vedr. gaderummet, søgt at finde frem til hvilken viden og definition af empowerment der hersker blandt medarbejderne. Dette udmøntede sig i følgende udtalelse fra en enkelt medarbejder:

IP: "Det er svært at snakke om, hvad de enkelte begreber henviser til, for nogen gange kommer der begreber, som bliver introduceret i bestemte sammenhænge og så overtager forskellige retninger dem og bruger dem på deres egen måde, så derfor kan sådan nogle begreber gå hen og blive meget diffuse.

Mit kendskab til empowerment-begrebet har jeg primært fra det man kalder community psykologi, men det er jo en social psykologisk retning, og man kan godt sige, at Kritisk Psykologi ligger under den paraply man kalder community psykologi, hvor man i stedet for at fokusere på det enkelte individ kigger på fællesskabet. I Gaderummet prøver man ikke bare at kigge på psykologiske problemstillinger, men prøver at tænke det sammen med det konkrete individs situation lige nu og her og så inddrage andre aspekter"

I forståelsen af empowerment, er det vigtigt man indser, at det både drejer sig om følelse, motivation og handling, og at det i bund og grund omhandler udviklingen af færdigheder og omstændigheder, der får brugeren til at stå op om morgenen og føle sig som et lykkeligt menneske - Dvs hvordan brugeren kan frigøre egne ressourcer og færdigheder, bygget op livet igennem. Når disse tildækkede færdigheder genkendes og gøres betydningsfulde, kan der hos det enkelte individ opstå en stolthed og værdighed, og individet bliver dermed empowered.

Koblingen til Paulo Freire og radikal og anti-diskriminations praksis kan ses både i sproget og i indholdet. Empowerment drejer sig ikke kun om forandring og om at løse sociale problemer, men også, om restrukturering af samfundets organisering. *"Empowerment practice seeks to change not only through*

winning power but also through transforming it". (Mullender and Ward 1991).³⁶ Det er i denne sammenhæng væsentligt at bemærke, at i empowerment-teorien forstås begrebet 'magt' (eller 'power') ikke som en konstant størrelse. – at man ved at empowre 'den anden', ikke nødvendigvis behøver at afgive eller miste magt (power); man har tværtimod brugt sin magt til at lade 'den anden' bestemme.

Paulo Freire siger: "sand undervisning gennemføres ikke af A for B eller af A om B, men snarere af A sammen med B med verden som bindeled - en verden som præger og udfordrer begge parter og derved giver synspunkter og meninger om den". Desuden siger Paulo Freire, at en sand frigørende dialog er baseret på kærlighed, ydmyghed, tro, håb og kritisk tænkning.

Empowerment er i sit grundlag anti-autoritær, anti-fundamentalistisk og anti-normativ.

Empowerment er baseret på fælles ligeværdig dialog og fælles besluttede løsningsstrategier og fælles handlinger.³⁷

Menneskesyn

Empowerment fokuserer på brugernes ressourcer nærmere end på deres problemer. Det er et humanistisk menneskesyn, som er baseret på troen og respekten for den enkelte og troen på at individet er i stand til at tage vare på sig selv og selv definere hvad værdierne i deres liv skal være – de besidder en ret til selv at tage beslutninger og skabe forandring.

Det humanistiske menneskesyn forudsætter dermed at mennesker opfattes som frie men ansvarlige individer, som i samspil med andre mennesker og det omkring liggende samfund (miljø) skaber muligheden for at benævne egen virkelighed og evnen til at ændre den.

³⁶ Vincenti, s. 2

³⁷ Andersen, 2000

"Jeg arbejder ikke med misbrugere. Jeg arbejder med mennesker som har misbrugsproblemer. Men det er ikke misbrugeren, jeg ser i folk her. Jeg ser dem som de personer de er, og så tager jeg udgangspunkt i hele mennesket, som er meget andet end misbruger." Kim Kromann³⁸

"Hvis man ikke mener, der foregår en undertrykkelse, må man jo mene, at folk, der er på overførselsindkomst, i bund og grund selv er ude om det. Så kan man jo ikke arbejde på at skabe nogle rammer, der giver folk mulighed for at tage ansvar for eget liv." Jan Bjerregaard³⁹

Magt

Empowerment er meget fokuseret på magt-anvendelse og hvordan eksperten kan frigøre magt til brugerne. Kim Kromann udtaler: *"Empowerment handler jo om magt og om at give magt fra sig. Når man arbejder i et system, som jeg jo gør, så handler det om at give magten til folkene og lade dem få lov til at overtage styringen. Man er bare en del af processen og ikke den, der styrer processen. Det er helt afgørende at kunne afgive magt, for det er ikke svært at arbejde med empowerment når det går godt. Det er svært når det går skidt, og når du møder modgang. Når du mærker du får nogle konflikter med brugerne, bliver det svært at arbejde med empowerment. Så er det, du skal kunne træde tilbage og give det åbne rum. Så skal du turde kaste los og respektere, at det ikke er dit ansvar, at I får succes. Alle må finde ud af det, og den enkelte må selv definere, hvad han/hun vil give og have"⁴⁰*

Desuden kommer Kim Kromann ind på, at brugerne bedre kan forholde sig til og håndtere en synlig magtudøvelse. Om ikke andet kan de klage. Usynlig magtudøvelse skaber frustration, ligegyldighed og afmagt, som giver sig udslag i at brugerne forholder sig passive og tavse og udviser modvillighed

³⁸ Andersen, 2000

³⁹ Andersen, 2000

⁴⁰ Andersen, 2000

eller aggressivitet. Et sikkert tegn på magtesløshed er at antallet af voldelige konflikter på de offentlige kontorer og institutioner er stigende.⁴¹

Afslutningsvis synes det vigtigt at nævne, at empowerment vedholder, at alle er en del af samfundet. Følelsen af at være ekskluderet skabes altså af fastsatte normer og værdier. Derfor er der et udpræget fokus på vigtigheden af koblingen til det og sameksisterende samfund, herunder kommunen, socialforvaltningen og civilsamfundet.

Empowerment fokuserer altså på:

Et individbasis: at opnå magt over eget liv, bestemme/udføre det man ønsker.

På gruppebasis: at indgå i grupperelationer, udvikle dialektikken i gruppen samt skabe og styrke socialt støttende netværk.

Samfundsmæssigt: at kunne ytre sig og tale andres sag, forlange og forvente indflydelse og respekt og kæmpe mod ulighed og for større social retfærdighed.

Udviklingsarbejde i Gaderummet

Initiativet til udviklingsarbejdet blev taget, da Per, på vegne af gruppen, tog kontakt til GR og indledte en dialog omkring et samarbejde. De medarbejdere vi snakkede med, var umiddelbart positivt indstillet overfor projektet, der på daværende tidspunkt endnu ikke var defineret nærmere end pædagogisk udviklingsarbejde, men at vi, grundet den flade og bruger-inkluderende organisationskultur skulle tage det op på et mandagsmøde⁴².

I vores første møde med GR, blev vi meget overraskede over organiseringen, der for os umiddelbart virkede kaotisk og ustruktureret, ja nærmest anarkistisk; og vi blev fagligt udfordrede af, at alt relationsarbejde mellem medarbejdere og brugere synes at være centreret omkring umiddelbar problemløsning og terapi, og ikke gennem deltagelse i brugernes dagligdag,

⁴¹ Andersen, 2000

⁴² Et af flere faste møder for medarbejdere og brugere vedrørende brugen og driften af Gaderummet.

eksempelvis via planlagte aktiviteter, som ville være den oplagte pædagogiske indgangsvinkel, i vores forståelse. Vi fandt dog hurtigt ud af, at denne praksis var et resultat af stedets bruger-/menneskesyn vedr. mindst mulig indgriben i brugernes liv, ud fra en betragtning om, at det er bedre for den enkelte at lade fællesskabet og brugerne i særdeleshed stå for de daglige gøremål og regelopretholdelse, i respekten for subkulturens egenart – dens normer og rationaliteter. En frygt kunne dog være, at det at der bliver skabt en særegen kultur i GR gør, at brugerne lærer at kvalificere sig til netop denne livsform og kun i mindre grad til livet udenfor, hvilket kunne være medvirkende til at mindske den sociale mobilitet.

GR er allerede i gang med en arbejdsproces, der skal lede frem til en konkret skriftlig afhandling omkring brugen af KP i praksis i GR.

IP: "*[...] Den rapport der lige er kommet er det andet sidste der mangler – det sidste der mangler, det er faktisk en opsamling af det psykologiske arbejde én gang til, fordi det er helt væk fra den rapport. Men det lægger i måske ikke mærke til – det er faktisk kun folk der bor her, og de færreste af dem, der er blevet interviewet – der har været igennem psykologisk rådgivning – og dem der har været det, har været på nogle skæve, underlige skæve måder, ik?*"

Så institutionen står også overfor en kommende proces omkring at overbevise den akademiske verden om deres teoretiske bases legitimitet.

Et af de umiddelbart største problemer for GR, synes at være bekymringen for det økonomiske grundlag for institutionen. GR kører på et stigende underskud, og der er en udpræget diskurs omkring, at det er etisk umuligt at køre institutionen for det fastlagte budget, lavet på baggrund af en undersøgelse foretaget af et konsulentfirma, ansat af kommunen. Mange af personaleressourcerne bruges derfor til fondsøgning og ansøgningskrivning, hvilket gør det nødvendig for GR at være bevidste om deres egen profilering overfor modtagerne.

Som nævnt i afsnittet 'Gaderummet og det øvrige sociale arbejde', er GR som institutionstype muliggjort af regeringens politik omkring selvstyrende, statslig uafhængige og eksperimenterende institutioner, under økonomisk forvaltning via puljeordninger, såsom SUM og PUF, der allerede er afviklede, og den nuværende SATS-pulje..

Indenfor SATS-puljen hersker der næppe tvivl om at der blandt dens modtagere, er stor rift om pengene! Derfor er det uhyre vigtigt, hvis man ønsker at få tilført flere økonomiske ressourcer, at man formår at profilere sig som institution (hvilket i sig selv er besværligt, da det som oftest er det der IKKE virker, der fokuseres på, mens det der kører (forholdsvis) uproblematisk, lettere glider i baggrunden). Det er netop blevet vedtaget, at der skal tilføres flere penge til SATS-puljen via den næste finanslov, men hvor vidt dette resulterer i flere penge til GR, afhænger i bogstaveligste forstand af, om institutionen formår at trænge igennem til dem, der skal uddele pengene! Hvis ikke går midlerne til de lignende institutioner, der måske bedre kunne argumentere på uddelernes/forvaltningens præmisser.

Hele problematikken omkring puljeordningsformen er, at den ideologisk er lavet for at skabe grobund for institutionsformer med en anderledes rationalitet end staten, for at kunne hjælpe de individer, der ikke kan finde hjælp i de generelle offentlige tilbud.

Midlerne uddeles dog af de demokratisk valgte repræsentanter, hvorfor man må formode at de institutioner, der har ønske om at få del i pengene, bliver udvalgt ud fra deres evne til at argumentere på de folkevalgtes præmisser og logiske rationaliteter. Denne bevidste afsondrethed fra stat og marked, og de medfølgende bureaukratiske og økonomiske styre- og forståelsesformer, medfører også, at det bliver mere besværligt at legitimere sig som institution. Hvis der, som tidligere nævnt i afsnittet 'Gaderummet og det øvrige sociale arbejde', er hold i ideen om, at GR, som en del af civilsamfundet, besidder en radikalt anderledes rationalitet end staten, vil det også være sværere at overbevise om sin egen retfærdiggørelse.

Derfor er det netop så vigtigt, at benytte sig af begreber, som 'den anden' rationalitet kan forholde sig til. Det er i hvert fald, i vores opfattelse, en facet, der kan være med til at optimere sandsynligheden for en succesfuld kommunikation, og deraf tilførte økonomiske midler.

Denne problematik ledte os til ideen om en begrebsmæssig udvikling af den teoretiske beskrivelse af GR udadtil. Dette kunne, i vores øjne, bidrage til en større forståelse af institutionen fra offentlig side.

Samtidig har vi en forestilling om at implementering af nye begreber i den teoretiske selvforståelse, kan udmønte sig i en ændring af praksis i hverdagen.

Vi blev overraskede over, at flertallet af institutionens medarbejdere havde intet, eller kun ganske overfladisk, kendskab til empowerment-teorien, blot en enkelt medarbejder syntes at kunne se en tydelig sammenhæng mellem KP og empowerment.

I vores forståelse af samfundsdiskursen indenfor socialt arbejde, er empowerment-begrebet meget udbredt. Ja, nogle mener endda, at det er så udbredt, at det er blevet udvandet! (Verdensbanken har snakket om empowerment i forhold til økonomiske processer, og begrebet er også udbredt i virksomheds-udviklings-kulturen ('dræb den hvide kanin'-kurser))⁴³. Men dette gør ikke begrebet mere uvigtigt (hvis det vel at mærke benyttes i sin "rigtige" betydning). Og hvad der er væsentligt i tilfældet GR er, at: 'empowerment' er et anerkendt "modeord", der bruges i stor udstrækning af regeringen og diverse forvaltninger.

Med udgangspunkt i vores viden om hhv. KP og empowerment, mener vi at der er stor lighed de to teorier imellem.

Aude pointerer at: *"empowerment i det selvstyrede gruppearbejde er en professionelt understøttet proces, som indebærer mobilisering og frigørelse af*

⁴³ Andersen, 2005

menneskelige potentialer til forandring og udvikling"⁴⁴ og som tidligere nævnt definerer Rappaport empowerment som værende *"en proces hvor enkelte individer, grupper, organisationer og lokalsamfund skaffer sig magt over egen situation og engagerer sig i og anvender demokratiske beslutningsprocesser i lokalsamfundet i et forsøg på at påvirke egne livsbetingelser"*⁴⁵. Dette synes at udspringe af samme menneskesyn som det der er at finde i den kritiske psykologi, hvor udvidelse af råderum og personlig handleevne er en afgørende faktor for subjektets evne til at virke i og påvirke egne og samfundsmæssige strukturer.

Eller som nævnt i afsnittet om KP med en af de ansattes ord: *"at skabe sammenhænge hvor man skaber fællesskaber som et udgangspunkt for at blive styrket i sig selv, lære at tage del i en sammenhæng, og udvikle forudsætninger for at kunne have relationer til andre mennesker, udvikling af forudsætninger i kraft af gruppen."*

Hvilket yderligere underbygges af Thomas og Piersons pointering af empowerment som værende en kollektiv tilstand, *"a theory concerned with how people may gain collective control over their lives, so as to achieve their interest as a group, and a method by which social workers seek to enhance the power of people who lack it."*⁴⁶

Socialrådgiver, lektor Gordon Vincenti, skriver i sin artikel 'Empowerment i socialt arbejde', at *"Viden om og forståelse af et historisk syn på undertrykkelse/-underprivilligering; sammen med en viden om og forståelse af de mekanismer og processer, der er relaterede til den historiske position af de individer og grupper, man vil arbejde i partnerskab med, er essentielle i udvikling af en empowerment approach i partnerskab med brugeren."*⁴⁷

Ovenstående kunne, i vores forståelse, lige vel være taget ud af et (marxistisk) kritisk psykologisk menneskesyn.

⁴⁴ Vincenti, s. 1

⁴⁵ Vincenti, s. 1

⁴⁶ Vincenti, s. 1

⁴⁷ Vincenti, s. 1

Empowerment og KP er ligeledes begge samfundskritiske retninger. Det drejer sig ikke blot om løsning af sociale problemer, men i lige så høj grad om restrukturering af samfundets organisering. I vores forståelse er midlerne til denne omstrukturering meget lig hinanden i empowerment og KP. I og med at den kritiske psykologi er en (socio-)psykologisk retning og derfor har et større individfokus end den mere sociologisk orienterede empowerment, beskæftiger psykologien sig følgelig mere med individets psykiske funktioner, om end i samfundsmæssig kontekst, hvor imod empowerment orienterer sig mere (naturligt nok) mod magt-begrebet og magt-relationerne i samfundet (jf. empowerment).

Medarbejderens rolle vægtes i empowerment, som i KP, som en funktion, til hjælp til udvikling af det subjektive gode liv, hvor problemer ikke placeres hos det enkelte individ.

Socialt arbejde bliver således *"no longer one of adjusting individuals to personal disasters but rather helping them to locate the personal, social, economic and community resources to enable them to live life to the full"*⁴⁸.

Dette understøttes af en af de tidligere nævnte udtalelser fra en af medarbejderne i GR, idet... *"det (problemet red.) bliver ikke placeret som et problem i individet, fx i forhold til misbrug... Man ser det ikke som en individuel sygdom, men som en sammenhæng mellem de betingelser folk rent faktisk står i... Og ved at se på, hvornår er der fx mindre misbrug; det er der, når der træder noget andet i stedet for... Så prøver man at se på de muligheder der er for at skabe en meningsfuld fremtid."*

En sidste definition af Empowerment lyder som følger: *"et dynamisk dialektisk begreb, som ved anvendelse kan udvikle sig til en metode og proces, hvorved individer, grupper, organisationer og lokalsamfund kan skabe ændringer af både deres strukturelle og institutionelle livsbetingelser og de*

⁴⁸ Vincenti, s. 2

processer/mekanismer som er med til at forme deres livsbetingelser. Kravet til den enkelte socialarbejder, som vil anvende en empowerment approach er, at de er konstant reflekterende over betydningen af interaktion mellem teori og praksis og de brugere, som de vil støtte." ⁴⁹

Igen kan det samme vel siges, at gøre sig gældende for anvendelsen af den kritiske psykologi.

Til trods for, at der gives kritiske psykologer, der ikke mener det er muligt at anvende teorien i praksis, er sigtet med praksis jo netop at skabe mulighed for ændring af strukturelle og institutionelle livsbetingelser, og de processer/mekanismer som er med til at forme disse livsbetingelser, både for den enkelte og for gruppen.

På baggrund af den i rapport 'Projekt Indre Lænke' skitserede praksis i GR, og de mange timers interview med medarbejdernes beskrivelse af praksis, samt egne ophold i GR, vil vi hævde at GR så afgjort besidder en anderledes rationalitet end statens.

Ser vi så på formodningen om, at ansøgninger skrevet på modtagerens præmisser og rationaler har større mulighed for positiv behandling, i forståelsen udbetalt økonomisk støtte til ansøgeren, kan vi reducere ansøgningsprocedurerne til et spørgsmål om kommunikation!

Mulighederne for kommunikation er unægtelig mange, mulighederne for positiv kommunikation lige så.

Hvis vi skal beskæftige os med den positive, profitable kommunikation, er en definition af begreber af yderste vigtighed for ikke at kommunikere forbi hinanden! Ofte bruger vi diverse begreber i flæng, og formoder at mod(/med)parten har samme forståelse af disse, som vi selv har, hvilket dog nærmere er undtagelsen end reglen.

Når man som udgangspunkt, som det synes at være tilfældet med GR, beskæftiger sig med svært tilgængeligt og liden kendt teori, som KP i vores

⁴⁹ Vincenti, s. 2

opfattelse, synes at være, er det af endnu større vigtighed, at man formår at "linke" sine begreber til mere gængse og almene begreber, hvis man vil muliggøre en gensidig forståelse med den/de tiltænkte kommunikationspartnere.

Den respons vi i forskellige faglige sammenhænge, psykologer, lærere og pædagoger, har mødt, når KP er blevet nævnt, har typisk været i stil med "praktiseres den retning stadig?", eller sågar "hvad er Kritisk Psykologi?" Empowerment, der imod, er, som beskrevet, et meget anerkendt begreb, om end der også her hersker forskellige opfattelser af begrebet, endelige mistolkninger og givent skjult magtanvendelse i empowerments navn. Men som udgangspunkt, og som vi har søgt at redegøre for, synes det gunstigt i økonomiske øjemed at implementere begrebet empowerment i GR's teoretiske redegørelse for daglig praksis.

Diskussion/Evaluering

Udgangspunktet for denne rapport var, at belyse en mulig udvidelse af begrebsanvendelsen i GR, med henblik på, at implementere denne i kontakten til offentlige og private instanser. Om vi er lykkedes heri, kan være svært at vurdere.

Vores første kontakt med GR var præget af en fornemmelse af manglende overskud blandt personalet. Dette indvirkede på vores udlægning af udviklingsarbejdet overfor GR's medarbejdere og brugere i en minimal vægtning af vigtigheden af samarbejde og ejerskab GR og os imellem! Ydermere sneg der sig en følelse ind, om at vi burde kunne være mere konkrete i forhold til hvad det egentlig var vi kunne tilbyde, hvilket vi på daværende tidspunkt kun havde meget lidt kendskab til!

Efterfølgende søgte vi at afgrænse mulige genstandsfelter for udvikling, men oplevede gang på gang, at den tiltænkte udvikling allerede fungerede som daglig praksis i GR, eller ikke ønskedes iværksat⁵⁰.

Det må på nuværende tidspunkt også pointeres, at vi ikke føler, at vi besidder en fyldestgørende viden, hvad angår praksis i GR; hverken daglig- eller terapeutisk praksis. Et langt mere dybdegående studie i både praksis i GR og den teoretiske forankring, ville i vores overbevisning, formodentlig afsløre uoverensstemmelser i vores teser, bygget på vores nuværende vidensgrundlag. Dog har et af vores gruppemedlemmer, som bekendt, været en del af medarbejderstaben i GR i en periode på seks måneder, hvilket følgelig har givet os et vist andenhånds indblik i den daglige praksis, foruden de interviews vi har gennemført og den tid vi hver især har tilbragt i GR under projektperioden.

Dette sagt for at fremhæve, at vores sammenligningsgrundlag mellem KP og empowerment på mange områder står til at skulle uddybes væsentligt!

Der har været mange hindringer i vores projektarbejde. Ikke mindst os selv! I retrospekt føler vi, at vi op gennem processen, har fået forstærket et internt billede af praksis i GR i et glorificerende lys, og at dette bl.a. har været medvirkende til en oplevelse af ikke at kunne bidrage med relevant nytænkning. GR var allerede tænkt som en reflektiv institution i konstant udvikling, og de befinder sig ligeledes midt i en proces omkring skriftlig argumentation og dokumentation af kritisk-psykologisk-praksis.

Vi har en fornemmelse af, at vores manglende tro på, at vi kunne ændre noget i GR, er blevet forstærket af vores kommunikation med personalet, hvor modstand mod brug af medarbejdernes værdifulde tid, har medført en udtalt erfaring i gruppen, omkring at GR nok heller ikke troede, at vi kunne ændre noget, og at dette har haft en uønsket indflydelse på vores arbejde. Vi har været langt mere påvirkede af dette forhold end forventet, og føler, at det er en erfaring, der kommer på bekostning af vores udviklingsarbejde.

⁵⁰ Fx udviklingsarbejde omkring psykisk arbejdsmiljø.

I lyset af ovenstående, tænker vi nærmere denne rapport som en ansporing af personalet i GR til yderligere studie af empowerment, som med deres merviden omkring KP samt husets daglige formåen og handlen, kunne lede til en langt mere fyldestgørende redegørelse for implementering af nye begreber i teoretisk beskrivende sammenhænge, samt evt. i praksis. Dvs. at denne rapport mere skal ses som et oplæg til et stykkeudviklingsarbejde, end et egentligt stykke gennemført udviklingsarbejde.

Litteraturliste

Andersen, John		'Socialpædagogik – integration og inklusion i det moderne samfund'
	Vincenti, Gordon	
Andersen, Maja Lundemark
Brok, Pernille
Mathiasen, Henrik	'Empowermentperspektivet - vejen frem til en kritisk handlingsorienteret socialforskning?'	'Det Sociale Arbejdes Genealogi'
Birck-Madsen, Kalle; m.fl.	'Empowerment på dansk'	'Empowerment i socialt arbejde'
		Social Kritik, nr. 101, 2005
Christensen, Søren Kai;
Larsen, Kjeld Ivar;
Schwartz, Ida	'Projekt Indre Lænke - en undersøgelse af fastlåsthed blandt marginaliserede unge'	
Dreier, Ole	'Pædagogisk Udviklingsarbejde – en nødvendighed'	Dafolo Forlag, 2000
Johansen, Martin	'Psykosocial Behandling - en teori om et praksisområde'	Gaderummet - Regnbuen, 2006
Karpatschop, Benny,
Katzenelson, Boje,
Prætorius, Nini	'Socialistisk Revy, nr. 6, 1998'	Semi-forlaget, 1994
Kirstein, Torben,
Leide, Folmer,
Mousten, Leif	'Psyke & Logos'	Dansk psykologisk Forlag, 1993
Madsen, Bent	'Psykologiske Retninger'	Artikel vedlagt rapporten som bilag 2
Villadsen, Kaspar		Dansk psykologisk Forlag, 1981

Hans Reitzels Forlag, 2005

Leif Moustens Forlag, 1986

Artikel vedlagt rapporten
som bilag 1

Hans Reitzels Forlag, 2004